

Криволапов В. М. – ад'юнкт наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ПОВ'ЯЗАНИМ ІЗ ЗАВОЛОДІННЯМ КОШТАМИ ШЛЯХОМ УТРУЧАННЯ В РОБОТУ БАНКОМАТІВ

Привабливою для випробовування злочинних технологій є сфера банківських операцій, що характеризується концентрацією коштів як у готівковій, так і в безготівковій формах, різноманітністю фінансових послуг та інструментів з різним рівнем захищеності й широким клієнтським полем.

Сервіс банківських установ дає змогу здійснювати більшість операцій дистанційно, керувати рахунками з будь-якого місця за допомогою програмно-апаратних засобів. Понад сотні банків в Україні використовують внутрішньодержавні й міжнародні платіжні системи, здійснюють емісію й еквайринг платіжних карток, а тому розміри збитків через незаконне втручання в роботу банкоматів щорічно збільшуються. Масштаби такого шахрайства у світі досить великі, втрати від нього лише в США щороку становлять 2,8 млрд доларів США, у Великій Британії – 61,9 млн фунтів стерлінгів. У Східній Європі та країнах колишнього СРСР така проблема актуалізувалася останніми роками у зв'язку з розвитком ринків банківських послуг [1].

Узагальнення наукових джерел свідчить, що розробники криміналістичних рекомендацій не враховують особливості механізму вчинення злочинів, пов'язаних із заволодінням коштами шляхом утручання в роботу банкоматів, та специфіку досудового розслідування у кримінальних провадженнях цієї категорії. Водночас слідча практика свідчить про складнощі встановлення причетності до них конкретних осіб, низку проблем у сфері збирання доказів, а також про певну специфіку проведення окремих процесуальних дій тощо.

Недостатній контроль з боку держави банківських операцій залишає цю систему найуразливішою для протиправних посягань, зокрема шахрайств та інших злочинів, пов'язаних з використанням засобів доступу до банківських рахунків.

Стан злочинності, пов'язаної з заволодінням коштами з банкоматів, характеризується значним зростанням у зв'язку з щорічним збільшенням виявлених фактів їх учинення та низькими результатами розслідування.

Упродовж 2010–2012 рр. учинено 136 крадіжок готівки з банкоматів (2010 р. – 19; 2011 р. – 59; 2012 р. – 58), з яких загалом розкрито 22 злочини. У першому кварталі 2013 р. виявлено 10 злочинів, з яких жодний не було розкрито. У згаданий період крадіжки готівки вчинено переважно з банкоматів ПАТ КБ «ПриватБанк» – 46, ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» – 20, АКІБ «УкрСиббанк» – 11, КБ «БрокБізнесбанк» – 8, ВАТ «Ощадбанк» та «Промінвестбанк» – по 7. За територіальною ознакою найбільше злочинів у 2012 р. вчинено на території Донецької області – 9, Київської – 8, Дніпропетровської і Черкаської – по 5, міста Києва та Кіровоградської області – по 4, Вінницької, Житомирської і Чернігівської – по 3.

Розповсюдженими способами заволодіння готівкою залишається механічне пошкодження (порушення цілісності) банкоматів за допомогою газового різача (2012 р. – 29 випадків), шляхом віджимання задніх дверцят банкомату металевим кийком (28) та застосування кутової шліфувальної машини, так званої болгарки (17).

Суттєво збільшуються й розміри збитків, завданих унаслідок таких дій: у 2010 р. з банкоматів викрадено готівки на загальну суму 265,7 тис. грн; у 2011 р. – 9,9 млн грн.; у 2012 р. – 11,6 млн грн. [1].

Відповідно до аналізу, проведеного Українською міжбанківською асоціацією членів платіжних систем «ЕМА», у 2012 р. в Україні виявлено 73 факти встановлення скімінгових пристроїв на банкомати, причому найбільша кількість використання таких «накладок» припадає на літній період (червень – 17 випадків) та регіональною прив'язкою до Київської та Одеської областей.

Така тривожна ситуація переконує в необхідності вдосконалення роботи слідчо-оперативних груп щодо проведення першочергових слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій у межах кримінальних проваджень, а також активізації оперативно-розшукових заходів, спрямованих на отримання інформації щодо осіб, які готують такі злочини, та своєчасне їх виявлення у межах оперативно-розшукових справ.

З часу набрання чинності Кримінального процесуального кодексу КПК України у 27 кримінальних провадженнях цієї категорії надано 67 доручень щодо проведення слідчих (розшукових) дій і лише 3 – щодо негласних слідчих (розшукових) дій. Таким чином, зафіксовано лише один випадок затримання осіб, причетних до крадіжки грошей з банкоматів, унаслідок реалізації справи оперативного обліку.

Набувають поширення крадіжки з банкоматів за допомогою використання спеціального пристрою, який встановлюють всередині презентера банкомата через шаттер, що відкривається для видачі коштів під час отримання клієнтом готівки, за допомогою якого злочинець отримує готівку за вже відміненою транзакцією. У першому кварталі 2013 р. вчинено 25 замахів на крадіжку таким способом, з яких у 20 випадків викрадено готівку на загальну суму 49 тис. грн. (Дніпропетровська, Київська, Кіровоградська, Одеська, Полтавська, Черкаська обл.).

Серед умов, які сприяють вчиненню злочинів шляхом незаконного втручання в роботу банкоматів, головними потрібно вважати недостатню технічну надійність таких пристроїв, відсутність ефективної фізичної охорони, відеоспостереження та сигналізації [1].

Список використаних джерел

1. Організація розслідування злочинів, пов'язаних із заволодінням коштами шляхом утручання в роботу банкоматів: метод. реком. / С. С. Чернявський, О. Ю. Татаров, В. І. Василичук та ін. ; МВС України ; НАВС ; Гол. слідче управління – Київ, 2013. – 87 с.